յայտնեց նրանց, թէ որովհետև թէ ինքը և թէ քիւրդերը բոլորն էլ մարգարէի որդիք են և որովհետև իրանց վտանգ է սպառնում Ֆրանկների ներգութիւններից, հրաւիրել է նրանց միասին խորհրդակցելու համար: Սայիդները և սադրազամը երկար խօսում էին, շէրբէթ էին խմում, քիւրդերը մի քանի ոսկի ընծայ ստացան մեծ սադրազամից և վերջացրին նրանով, որ կնիքներ դրօշմեն մազբաթի վրա (բողոքագիր), որը արդէն պատրաստ էր և նրանց առաջարկեց Աբեդդին-փաշան: Այդպիսով պատրաստուեցաւ «քրդական միութեան» բողոքագիրը հայերին քաղաքական իրաւունքներ տալու դէմ, որ վնասակար է քիւրդ ազգութեան (?) շահերին: Եւ թիւրքաց մինիստրը առանց ամաչելու ներկայացրեց եւրոպական պետութիւններին այդ բողոքագիրը, ինչպէս ուշադրութեան արժանի մի գործ: Այս տեսակ են եղել նոյնպէս ալբանցիների բողոքագրերը, որոնց թիւրքաց կառավարութիւնը ներկայացրել է եւրոպական կառավարութիւններին:

Դեռ մի ամիս առաջ ես ձեզ գրել էի, որ քիւրդ յայտնի առաջնորդ Պեդըր-խանի որդի, Բեհրի-բէյ, սուլթանից փաշայի աստիճան ստացաւ և ուղարկվեցաւ Հայաստան «առանձին յանձնարարութեամբ»: Ինչպէս այժմ յայտնվեցաւ այդ յանձնարարութիւնը այն էր, որ սուլթանի ընտրեալը յանձն առնի առաջնորդել քիւրդ խումբերին, որոնք թիւրքաց կանոնաւոր զօրքերի հետ պատերազմում են հայ ապստամբների դէմ:

Այժմ լրագիրները հաղորդում են, որ Բեհրի-Բէյ անդադար անաջողութիւններ է հանդիպում, որովհետև լաւ առաջնորդված հայ ապստամբները միշտ յաղթում են: Դեռ չը հրատարակված, բայց արդէն յայտնի տեղեկութիւնների համեմատ Սամիհ-փաշա շուտով պէտք է դատարկի Վասպուրականը և իր գլխաւոր բանակը տեղափոխի Երզնկայ, ուր նրան հալածում է յաղթող Մարշիմօնը իր լաւ կազմակերպված զօրքերով: Ուրեմն ո՞րտեղ մնացին բողոքող քիւրդերը, որոնց մասին աղաղակում էր Թիւրքիան: Նրանք մասամբ միացել են ապստամբների հետ, մասամբ անցել են պարսկական սահմանները և այնտեղ կողոպտում են և մասամբ կողոպտում են նոյն իսկ փախստական թիւրքերին, մինչդեռ իրանք նրանց դաշնակիցներ են համարվում:

Հայաստանի մէջ պատահած անցքերը կատաղեցնում են Թիւրքիային մանաւանդ այն պատճառով, որ նրանք տեսնում են, թէ այդ գործերի մէջ խառն են առևլի „մօսկվացիները“, որոնք այդքան ստորացնում են իսլամը: Զը լինի թէ Թիւրքիան կամենում է վրէժ առնել Ռուսաստանից Ալի-Մահմէդի միջոցով, որին, ինչպէս ասում են, թիւրքաց կառավարութիւնը կատարեալ ազատութիւն է շնորհել: Ոչինչ, Մարշիմօնի զինակիցները դեռ շատ այդպիսի յանցաւորների կը ջարդեն:

ԹՈՒՐՔԵՐԸ

Թէրճէմանը Հագիգաթ լրագիրն իւր երէկուան թուով հետևեալը կը հրատարակէ „Քիւրտիսթան“ խորագրոյն ներքև:

«Վերջերս Վանէն մեզ եկած նամակ մը Քրդաստանի վիճակին վերայ ընդարձակ տեղեկութիւններ կուտայ:

«Քուրդք Անատոլուի բարենորոգումներուն տէրութեանց կողմէ մասնաւոր խնդրոյ մը կերպարանք ստանալուն յոյժ կարևորութիւն կուտան, և մեծ յուզման մէջ են մտածելով որ իրենց նահանգն ալ Արևելեան Ռումէլիի նահանգին նման բան մը կրնայ լինել:

«Քրդաստանի Քուրդք Կ. Պօլիս բնակող Քուրդ երևելեաց կողմանէ ղրկուած նամակներէն ապագայն լաւ չը կրնալով գուշակել, կառավարական պաշտօնատարաց կը դիմեն հասկնալու համար թէ գործոց վիճակն ինչ պիտի լինի ապագային մէջ, իսկ անոնցմէ ևս բացորոշ տեղեկութիւն մը չեն կարող ստանալ:

«Թափառիկ ցեղեր քանի որ տեղէ մը ուրիշ տեղ փոխադրեն իրենց բնակութիւնը, շրջակայ ցեղերու գլխաւորներն անմիջապէս յիշեալ Աշիրէթին մեծին քով հաւաքուելով, կը հարցնեն թէ Քրդաստանի վրայ ինչ տեղեկութիւն բերած է, և անկէ ալ բացատրութիւն մը չը կրնալով ստանալ, իրենց առջի մտահոգութեան մէջ կը մնան:

«Ար այժմ Քրդաստանի մէջ Միութիւն մը կազմելու ո՛ և է ձեռնարկ չը կայ եղեր. միայն թէ Քուրդ Պէյեր Քրդաստանի վիճակին և պէտք եղած բարենորոգմանց վրայ իրենց դիտողութիւնները Բ. Դրան և կամ Եւրոպիոյ յայտնելու համար խորհրդակցելու պէտքն ըզգացեր են, որով կը յուսացուի եղեր թէ ի մօտոյ Միութիւն մը կազմեն. բայց այս Միութիւնն ո՛չ թէ Ալպանիական Միութեան նման զինեալ Միութիւն մը, այլ լոկ Քուրդ Պէյերու և երևելեաց բանակցութեան և խորհրդակցութեան ժողով մը պիտի լինի եղեր: Զի Քուրդք արտաքին կամ ներքին ո և է թշնամիոյ մը յարձակումներէն չեն վախնար եղեր, լաւ հասկցած լինելով թէ իրենց խնդիրը տէրութեանց միջև բանակցութեամբ կրնայ վերջանալ:»

(Մասիս)

ԱՆԳԼԻԱ

Լոնդոնից „Polit. Corresp.“ լրագրին գրում են հոկտեմբերի 15-ից:

Այն ժամանակից, երբ լուր ստացվեցաւ, թէ սուլթանը պատրաստ է զիջել Չերնոգորիային Դուլցինիօ, հասարակութեան հետաքրքրութիւնը արևելեան հարցով բաւական թուլացաւ: Դրա փոխարէն կառավարչական շրջանները չափազանց հետաքրքրվում են Արևելքով: Ոչ թէ միայն Գլադստոն կամենում է շարունակ ճնշում գործել Բ. Դրան վրա դեռ չը վճռված միւս հարցերի պատճառով. այլ ամբողջ մինիստրութիւնը համոզված է, որ անգլիական կառավարութիւնը այնպիսի ընթացք է բռնել, որ այլ ևս չէ կարող ճնշում չը գործել Բ. Դրան վրա: Անգլիական մինիստրութեան դրութիւնը այժմ բաւական դժուար է: Հասարակութիւնը, ուրախանալով, որ Դուլցինիօի հարցի մէջ միայն երկիւղ կրեց, ցանկանում է, որ կառավարութիւնը չը խառնվի Թիւրքիայի գործերի մէջ և ուշադրութիւն չը դարձնի նրանց բնական ընթացքի վրա: Այդ հասարակութիւնը, թէպէտ և մեծամասնութիւն է կազմում, բաղկացած է այնպիսի մարդկերանցից, որոնք շատ չեն հետաքրքրվում արտաքին հարցերով, բայց մի որ և է անցքի պատճառով, կամ Գլադստոնի ձայնից ոգևորված, կարող են ստիպողական քաղաքականութեան ամենաեռանդոտ կուսակիցները դառնալ: Կառավարութիւնը կազմող քաղաքագէտները քննում են արևելեան հարցը Անգլիայի արժանաւորութեան տեսակէտից, հետևապէս ազատամիտ կուսակցութեան շահերի տեսակէտից: Նրանք հասկանում են, որ Անգլիան ամբողջ աշխարհի ծաղրածութեան առարկայ կը դառնայ և կը կորցնի իր բարոյական ազդեցութիւնը Եւրոպայի մէջ, եթէ Դուլցինիօի հարցը աջողելուց յետոյ, յետ կը կանգնի Յունաստանի և Հայաստանի աւելի նշանաւոր հարցերի մէջ: Այդպիսի հետևանքը վտանգաւոր կը լինի Անգլիայի համար, իսկ ազատամիտ կուսակցութեան համար կործանարար հետևանքներ կունենայ: Կառավարութիւնը մտադիր է նոյեմբերին հրաւիրել պարլամենտը նրանից բացառական յանձնարարութիւններ ստանալու համար իռլանդացի խռովարարների դէմ: Եթէ կառավարութիւնը ծովային ցոյց գործեց, ուրեմն դիմեց ստիպողական միջոցի միայն նրա համար, որ Չերնոգորիային մի անպտուղ լեառը տայ, իսկ յունական և հայկական խնդիրների վերաբերութեամբ միայն շրջաբերականներով կը բաւականանայ, մի՞թէ նա կը կարողանայ ընդդիմադրել այն հարցերին, որոնք կը թափվեն պարլամենտի մէջ կառավարութեան հակառակորդների կողմից: Ճշմարիտ է Գլադստոնի քաղաքականութիւնը մինչև այժմ հաւանութիւն էր ստանում մեծ պետութիւնների կողմից, բայց այնուամենայնիւ գործի սկզբնապատճառը Գլադստոնն է և պետութիւնները կարող են յետ կանգնել, հէնց որ կը տեսնեն, թէ Գլադստոն շատ հեռու է գնում: Բացի այդ անգլիական առաջին մինիստրը խոստացաւ ճնշում գործելու Թիւրքիայի վրա: Այդ քաղաքականութիւնը նա միշտ պաշտպանում էր, քանի որ ինքը պատկանում էր ընդդիմադրական կուսակցութեանը: Անգլիական պարլամենտի վերջին ընտրութիւնների ժամանակ նա չէր ծածկում, որ իր քաղաքականութեան նպատակն է ենթարկել Թիւրքիային Եւրոպայի կամքին: Զէ կարելի մերժել և այն իրողութիւնը, որ այժմ Գլադստոնն է ազատամիտ կուսակցութեան ներկայացուցիչը: Իր հռետորական ընդունակութիւններով և եռանդով Գլադստոն ամենից շատ նպաստեց, որ կառավարութիւնը այժմ ազատամիտների ձեռքին է և բացի այդ նա միակ է, որ կարող է զսպել արմատական կուսակցութիւնը: Ուրեմն խաբվում են այն մարդիկ, որոնք կարծում են, թէ Գլադստոնի մինիստրի օգնականները կարող են ստիպել նրան հետևել աւելի չափաւոր քաղաքականութեանը Արևելքի մէջ: Զէ կարելի մերժել այն իրողութիւնը, որ լորդ Գրենվիլ, մարկիզ Հարտինգտօն, լորդ Սելբորն և կառավարութեան միւս անդամները չեն հաւանում Գլադստոնի քաղաքականութիւնը, բայց պետական այդ մարդիկը շատ լաւ հասկանում են, որ եթէ չենթարկվեն Գլադստոնի կամքին, իրանց կուսակցութեանը մահուան հարուած կը տրվի: Այդ է պատճառը, որ լորդ Գրենվիլ երկրորդական դիրք է բռնել և արտաքին գործերի կառավարութիւնը յանձնել է իր օգնական Չարլզ Դիլկին: Ուրեմն Դուլցինիօի հարցը վճռելուց յետոյ անգլիական կառավարութիւնը մտադիր չէ հանգստանալ, բայց մի և նոյն ժամանակ նա մեծ նշանակութիւն է տալիս եւրոպական համաձայնութեանը: Թէպէտ անգլիական կառավարութիւնը այլ ևս հաւատացած չէ պետութիւններից երկուսի համաձայնութեան մէջ, բայց այնուամենայնիւ յոյս ունի, որ կը կարողանայ համոզել միւսներին, մինչև անգամ Ֆրանսիային Յունաստանի օգտին ծովային նոր ցոյց անելու:

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

Կ. Պօլիս, 10 հոկտեմբերի

Կառավարութիւնն օրէց օր ս. պատրիարքի դէմ թշնամական ընթացք մը բռնել սկսեր է: Սուլթանն եւ իր «alter ego» մինիստրը Սայիդ փաշա խորհեր են մինչեւ իսկ աքսորել Ներսէսը: Վերջերս Մէճլիսի խասի մէջ Սայիդ փաշան յետ յայտարարելոյ թէ հայոց պատրիարքն աներկիւղ կը շարունակէ, հակառակ Բ. Դրան կամացն եւ հրամանաց, միշտ թղթակցիլ եւ հաղորդակցիլ եւրոպական դահլիճներու հետ, աւելցուցեր է թէ պատրիարքը լռեցնելու միակ միջոցը զինքը աքսորել է եւ յաւելուցեր է, նոյն իսկ սուլթանին խորհուրդն էլ այս է: Մինիստրներու ժողովն հաւանութիւն ցուցեր է, ի բաց առեալ Սաֆվէթ փաշան եւ Նեդիմ փաշան, առաջինն ծանօթ է իբր խոհական մի մարդ, իսկ երկրորդն իբր բարեկամ քրիստոնէից: Սորա տարապայմանաբար հակառակեր են սուլթանի եւ Սայիդի կամաց, ասելով թէ, մի այդպիսի հալածանք հայոց պատրիարքի դէմ կարող է ոչ միայն նետել բոլոր հայերը Ռուսիոյ գրկաց մէջ, այլ եւ նաեւ վերին աստիճան զայրացնել քրիստոնեայ տէրութիւնները: Այս ամենապարզ դատողութիւնը յաղթեց. եւ Ներսէսի տարագրութիւնը տեղի չունեցաւ: Անշուշտ մեծ չարչարանք պիտի լինէր այդ մեր արի պատրիարքին համար, բայց նա ի բոլոր սրտէ դո՞ կընդունէր ուսն առնուլ այդպիսի մի խաչ, քանի որ իւր քաշելիք ամեն մէկ նեղութիւնն հանդոյն ազգին ազատութեան դատին իւր մէկ մէկ զօրաւոր փաստ պիտի ծառայէր: Այս դարուս սկզբում յունաց դէմ տեղի ունեցած բարբարոսութիւնք կը վերանորոգեն այժմ հայոց դէմ: Թուլացնելու ջանքէն յետոյ աքսորելու ջանք, եւ այս ամեն վտանգաց առջեւ Ներսէս կանգուն կը մնայ, անվեհեր, եւ հաստատ իր ազգասիրութեան մէջ, աներկիւղ իր դժուար պաշտօնին վրա: Իր անձնական հիւանդութիւնն որ անբուժելի է, մէկ կողմէ, ազգին վրա եկած հազար ու մէկ աղէտները միւս կողմէ, իր հոգոյն մէջ մի րոպէ յուսահատութիւն չեն ձգած: Թէ գիտնայիք Հայաստանէն եկած աղեխարշ հառաչանքները: Սովը, կարծես, աւելի կատարած տալու է այս տարի քան անցեալ ձմեռ, եւ պատրիարքն կարծեալ դունէ դուռն ընկած է նորից հանգանակութիւն սկսելու համար: Այդ անձն, այնքան հիւանդ, այնքան յոգնած, երեւակայեցէք, տունէ տուն ման կուգայ սովելոց համար օգնութիւն խնդրելու: Ինչ կընէ մեր Վեհափառ կաթողիկոսը: Երբ պիտի գթայ ինքն էլ Հայաստանի իր զաւակաց վրայ: Իր մօտ կը գտնուի 17000 ռուբլի, Տէր Աստուած, ինչի չը տար կարօտելոց, սովելոց: Ինչ անյարմար պատրուակ է, երբ Արարատ ամսագիրը կը պատասխանէ թէ այդ գումարով դպրոց շինելու է: Էհ, այդ դպրոցներու կարեւորութիւնն Էջմիածինէն յառաջ մենք արդէն գիտէինք. ինչ դերագոյն, անխմանալի իմաստութիւն է գերեզմանաց վրա վարժարան հաստատել:

***

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

ՆԻՒ-ԻՕՐԿ, 22 հոկտեմբերի: Հանրապետական Գօրֆիլդի նախագահ ընտրելը ապահոված կարելի է համարել:

ԴՈՒԲԼԻՆ, 22 հոկտեմբերի: Երէկ մինիստրութեան պրոկուրորը յանձնեց դատարանին մեղադրական գործ իրլանդական կալուածական միութեան անդամների դէմ: Մեղադրուածների թւումն են Պարնել, Դիլլօն, Սեկստոն, Բեգար:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 22 հոկտեմբերի: Պաշտօնապէս հաղորդված է. Ուֆիմսկայա նահանգի խուզարկութիւնները յանձնված են սենատոր Կօվալևսկուն: Լրագիրները հաղորդում են, որ պետական ստուգութեան նախագահ Աբազա ֆինանսների մինիստր կը նշանակվի: Գրէյգ թողնում է իր պաշտօնը: „Молва“ լրագիրը լսել է, որ Գրէյգ կը փոխարինէ Պօսիետին: „Новости“ լրագիրը լսել է, որ Գրէյգ առևտրական մինիստր կը նշանակվի: Քաղաքական գործը 16 անձանց, որոնք պատկանում են կատարող կոմիտեին, կը սկսվի Պետերբուրգի զինուորական դատարանի մէջ հոկտեմբերի 25-ին:

Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ